

АЛТЕРНАТИВНИТЕ МЕРКИ И САНКЦИИ ВО КАЗНЕНАТА ПОЛИТИКА НА СУДОВИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

1.02 Прегледна научна статија

УДК: 343.281:[343.288:347.962(497.7)]

Апстракт

Марксистичката криминологија, постоењето на криминалитетот го врзува и го објаснува преку отуѓеноста на човекот во материјалната и духовната сфера од човековото живеење и создавање. Од нејзе произлегува дека дури човекот egzистира како отуѓено суштество, од себе, од општеството, природата, ќе постои и криминалитетот. Тоа е она објаснување во криминологијата дека човекот постапува криминално тогаш кога своите егзистенцијални и социјални потреби не може да ги задоволи низ нормалните механизми низ кои функционира општеството или проблемите во кои се среќава во животот не може да ги совлада, да ги разреши низ нормалните механизми на општеството и државата. Така, во општеството, во човековиот живот криминалитетот и до денес се повторува како несовладлива појава. Тој постанува составен дел на човековото живеење и создавање – рушење на создавањето, живеењето во постојан судир со другите луѓе и со општеството – државата. Оваа карактеристика на криминалитетот – злочинот - противправното однесување, оценката и неговото вреднување како негативна, штетна појава, постојано се занимава со проблемот на неговото спречување, сузбивање, превенирање како три нивоа – пристапи кон неговото совладување и отстранување од човековото општество.

Клучни зборови: казнена политика, алтернативни казни, судови, злочин, криминологија

1. Воведување во проблемот

Откако постои човечкото општество, составен дел на животот на човекот е криминалитетот, злочинот, противправното и казниво постапување. Тоа е така бидејќи човекот е носител на криминалитетот, но и негова жртва. Отсекогаш, криминалитетот е вреднуван и оценуван како негативна, штетна и опасна појава за човекот и заедницата во

---

¹ Редовен професор (во пензија) на Универзитетот „Св.Кирил и Методиј“, Правен факултет „Јустинијан Први“ – Скопје; Главен и одговорен уредник на Македонската ревија за казнено право и криминологија.

која се јавува. Неговото постоење и појавување е врзано за човековото постоење. Марксистичката криминологија, постоењето на криминалитетот го врзува и го објаснува преку ОТТУЃЕНОСТА на човекот во материјалната и во духовната сфера од човековото живеење и создавање. Од нејзе произлегува дека дури човекот егзистира како суштество оттуѓено од себе, од општеството, од природата, ќе постои и криминалитетот. Тоа е она објаснување во криминологијата дека човекот постапува криминално тогаш кога своите егзистенцијални и социјални потреби не може да ги задоволи низ нормалните механизми низ кои функционира општеството или проблемите со кои се среќава во животот не може да ги совлада, да ги разреши низ нормалните механизми на општеството и државата. И, така, во општеството, во човековиот живот, криминалитетот и до денес се повторува како НЕСОВЛАДЛИВА, НЕОТСТРАНЛИВА ПОЈАВА. Тој постанува составен дел на човековото живеење и создавање – рушење на создавањето, живеењето во постојан судир со другите луѓе и со општеството – државата. Оваа карактеристика на криминалитетот – злочинот - противправното однесување, оценката и неговото вреднување како негативна, штетна појава, постојано се занимава со проблемот на неговото спречување, сузбивање, превенирање како три нивоа – пристапи кон неговото совладување и отстранување од човековото општество.

Човекот во заедничкото организирано живеење, барајќи средства за совладување на криминалитетот, ја пронаоѓа казната (санкцијата), која го следи криминалитетот низ целата негова историја врз уверувањето на човекот и општеството дека таа претставува најмоќно средство во борбата против криминалитетот. Во кривично-правна смисла (во потесна смисла КАЗНАТА), санкцијата значи давање свечена изјава за потврдување на некој закон, вршење на власт од владар, поглавар. Најчесто применуван поим, КАЗНА е пропишана со закон средство со кое државата го одзема животот на сторителот на кривично дело, ја одзема, ја ограничува слободата, правата поради повреда на правните норми со кои се пропишуваат казнени дејствија.²

Казната е вид на репресија која државата и нејзините органи му ја нанесуваат на сторителот на казненото дело со закон. Во борбата против криминалитетот, казната ги менува своите форми и облици – содржина низ која се остварува почнувајќи од одземање на животот (смртна казна), преку телесните казни, лишувањето од слобода, прогон во логори, до различни облици и форми на ограничување на правата и слободите. Таа ги менува содржините што се остваруваат преку неа, секогаш носејќи со себе поблаги или постари облици на присила врз сторителот на делото, повторно со уверување дека поголемата, посуровата, построгата присилба, поуспешно го спречува криминалитетот. И, по правило казната е врзана за ПРИСИЛНО СПРЕЧУВАЊЕ НА КРИМИНАЛИТЕТОТ ОД СТРАНА НА ДРЖАВАТА. И, во било која форма таа да ја применува, построга или поблага репресија, на општеството – на државата таа не му пружила докази дека претставува ЕФИКАСНО СРЕДСТВО во спречување на криминалитетот. Криминолошките истражувања, постојано нè уверуваат дека казната со нејзината присилба како основна цел и содржина, не влијае, не ги отстранува причините заради кои

---

² Б. Златариќ – М. Дамашка, Рјечник кривичног права и поступка, Загреб, 1966 год. Стр. 126./ Мала политичка енциклопедија, Београд, 1966, стр. 483.

одредено лице сторило кривично дело. Таа внесува страв и страдање на човекот над кои се применува, но ниту го заплашува, ниту го менува до степен во иднина да не врши кривични дела, како начин на живеење и решавање на своите проблеми или задоволувањето на своите потреби. Криминалитетот и борбата против него преку острината на репресијата доаѓаат до израз особено кога криминалитетот се наоѓа во пораст, но таквата политика на казнување, не дава докази за тоа дека криминалитетот се спречува или намалува.

Цивилизискиот развој на човечкото општество, но и развојот на науките за криминалитетот (казненото право, криминологијата, пениологијата) не предлагаат укинување на казната, туку постојано создаваат нови облици на казни по содржина и начин на извршување, кои главно се насочени кон ослободувањето на казната од репресивните содржини до степен казната да не ја изгуби својата репресивна содржина и суштина.

За сите држави, системи и општества, движењето по овој пат се покажува како сложена работа, но и обврска која не може да се разреши до денес. Се покажува дека во казнено-правните науки и во судската практика на примена на казни, после секој чекор кон напредок верификуван преку ефектите што го остварува одредена казна или вид и начин на извршување на истата, сепак, се враќаме назад и во веќе презентирани резултати и сфаќања и во практиката, и самите уште еднаш да се провериме. И, сега прашањето: Да се враќаме кон историјата на казната или да се насочиме кон оние општествени фактори кои го определуваат криминалитетот како **НЕСОВЛАДЛИВА ОПШТЕСТВЕНА И ИНДИВИДУАЛНА ПОЈАВА**?³

Следејќи ја казнено-правната и криминолошката научна мисла, сепак, се уверуваме дека го следиме цивилизаторскиот развој на општеството, особено современото општество чија битна карактеристика е развивањето на хуманата димензија во односот на човекот спрема друг човек и односот на државата кон човекот преку постојаното проширување на загарантираните права и слободи на човекот и тежнението тие да се остваруваат низ секојдневниот живот и да се гарантираат од секаква повреда, особено од државата и нејзините институции.⁴ Повеќепати изнесуваната оценка дека казненото законодавство на СФРЈ кое се применуваше и во Република Македонија, успешно ги следи најновите достигнувања на казнено-правната наука и практика и развој на легислативата, не се потврдува од аспект на системот на казни прифатен во Кривичниот законик, **СТРОГО И НЕДОСЛЕДНО ПРИМЕНУВАЊЕ НА ХУМАНИСТИЧКИТЕ КОНЦЕПТИ**. И, пак, изразената, противречност: **СТРОГИ КАЗНЕНИ ЗАКОНИ, БЛАГА КАЗНЕНА ПОЛИТИКА** оценувана преку структурата на применетите казни: најстрогата казна **ЗАТВОР** и најчесто применуваната казна, се движи околу долниот минимум на казната (модалитетот до шест месеци казна затвор), на неа се надоврзува „**УСЛОВНАТА ОСУДА**” со учество и до 65% од применетите казни затвор.

³ К. Водопиец, Друштвени развој и кривично право, Југословенска ревија за криминологија и кривично право, ЈРККП бр. 1/1974.

⁴ Љ. Бавцон, Криминологија, Љубљана, 1957, стр. 54.

2. Казнената политика во Република Македонија изразена преку примената на алтернативните мерки

Република Македонија по осамостојувањето прифати две основни ориентации. Прво, согласно со ориентацијата да постане членка на Европската Унија, пристапи кон усогласување на целокупното законодавство, вклучувајќи го и казненоправното законодавство со соодветни законодавства на развиените држави од Европската Унија. Во областа на донесувањето на новото законодавство во согласност со основните политички, правни, економски и социјални одредници на новата држава, се отвори процес на синхронизација на нашето законодавство со она на државите во Европската Унија донесувајќи нови закони или измени и дополнување на постојното законодавство. Тој процес уште трае и веројатно ќе трае дури РМ не постане членка на Европската Унија.

Второ, македонската казнено-правна и криминолошка наука остана на својата ориентација постојано и во континуитет да ја следи научната и теоретската мисла во областа на казнено-правните науки и да настојува изградувајќи го своето казнено законодавство и остварувајќи ја казнената политика во борбата против криминалитетот да настојува да го оствари своето влијание врз изградбата на новото законодавство, како и во практиката на судиите во остварувањето на казнената политика. Притоа, таа не го заборава својот ангажман во настојувањата за доследна примена на принципот на поделба на власта која на судството треба да му овозможи својата функција да ја извршува независно и самостојно. И, како резултат на овие две детерминанти, нашиот Кривичен законик е под постојани измени и дополнувања. Некои автори го истакнуваат фактот дека во последните неколку години Кривичниот законик е менуван повеќе од петнаесет пати, со што се доведува во прашање неговата ГАРАНТНА ФУНКЦИЈА во изградувањето и функционирањето на целиот државен систем.⁵

Од методолошка научна гледна точка и од стојалиштето на науката за создавањето на закони и законодавство, ваквиот пристап трпи и критички забелешки, не само заради брзината со која се вршат измените туку и потребата за научност во пристапот која налага секогаш, пред измените и дополнувањата во казнените норми претходни проучувања особено оние преку кои се доаѓа до сознанија за добрите и слабите страни на нормите што се менуваат од научно-теоретска и апликативна природа; во примената на тие норми кои добри и слаби страни ги покажале и во која насока треба да се менуваат. Би рекол дека нашата наука во тие процеси на создавање на новото казнено законодавство, не беше доволно институционално вклучена. Кулминација на овие ориентации претставуваше донесувањето на Законот за одредување на видот и одмерувањето на висината на казната.⁶

---

⁵ Ф. Бачиќ, Границе репресија у освјетлу криминалне политике социјалистичког друштва, Наша законитост, Загреб, бр.2/1974.

⁶ В.Василијевиќ, Опште обележја казнене политике судова на територии СР Црне Горе, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 1974 год.

Ова се должи повеќе на содржината на нашиот Кривичен законик што овозможува широка примена на алтернативните мерки. Алтернативните мерки кои со себе го внесоа во нашето казнено законодавство концептот на ресторативна правда, процесна правда и засновување на судските одлуки врз концептот на правда и правичност, нашето казнено законодавство го направија модерно, современо и усогласено со најновите владеечки концепти во казнено-правните науки и казнената легислатива. Притоа, казнената политика во државата се остварува во согласност со решенијата што ги наметна новото законодавство. Во иднина неопходно е пред измените и дополнувањата на казненото законодавство, да му претходат истражувања, кој нам многу ни недостасуваат.

Емпириски утврдениот факт дека во нашите затвори доминираат осудените лица на кратки казни затвор, а повторот во КПД Идризово и другите затвори во Македонија изнесува повеќе од 40% осудени лица на казна затвор, директно укажува на отсуството на ефекти од примената на казната затвор, особено оние кратките казни затвор.

Тврдењето дека во вкупната структура на криминалитетот, доминира криминалитетот што се одредува како лесен, е неприфатливо од простата причина, што не се обликува врз криминолошки истражувања и објаснувања за тоа зошто луѓето ги вршат тие кривични дела и кои свои проблеми ги решаваат преку кривичните дела? Од друга страна, кратките казни судиите ги изрекуваат без претходни криминолошки објаснувања на овој криминалитет. Без овие објаснувања, судијата не може да изврши избор на санкција преку која ќе се влијае врз осуденото лице да го промени својот став и во иднина да бара други „некриминални“ решенија за своите проблеми. Судијата без овие проучувања не може да го оцени РИЗИКОТ за успех или неуспех во остварувањето на основната цел заради која се применува казната. При изборот на казната должност е на судијата да оцена не дали осуденото лице е „задоволно од казната“ (никој не може да биде задоволен од казната), но да оцена дали осуденото лице при извршувањето на казната ќе има сопствен позитивен став кој ќе дојде до израз преку прифаќањето, преку позитивниот став кон методите на третман при извршувањето на казната и сопственото непосредно учество во нив.

Наспорти казната затвор која не може да се ослободи од затворските депривации што тие ја носат со себе и го оневозможуваат превоспитниот процес, алтернативните мерки по својата суштина и содржина со методологијата на нивното извршување, со фактот што тие се извршуваат на слобода и во природната средина на осуденото лице дури и тогаш кога е применета мерката „куќен затвор“, имаат бројни предности во однос на казната затвор, особено во однос на кратките казни затвор.

2.1   Анализирајќи ја казнената политика што ја спроведуваат судиите во нашата држава преку структурата на применетите алтернативни санкции и мерки, како и преку условените казни затвор и при состојба на нивно изрекување со кратко траење, се наметнува прашањето: од кои професионални или лични околности е одреден, да речеме негативниот став на судиите спрема алтернативните мерки кои треба да ги заменат

кратките казни затвор? Кога се во прашање кратките казни затвор, не може да се каже дека во структурата на криминалитетот во Македонија има битни измени – сè уште доминира лесниот криминалитет (багателниот криминалитет). Следејќи ја структурата на криминалитетот не може да се избегне констатацијата дека во него највисоко учество има имотниот криминалитет, и лесните телесни повреди. Новите облици на криминалитет со елементи на организиран криминалитет не отстапуваат, но кај тој криминалитет што се одредува како тежок, не отстапуваат и строги, долги казна на затвор.

Казнената политика на судиите се остварува преку условените кратки казни затвор и до 60% од вкупно изречените казни и ОТСУСТВО на примена на алтернативните мерки, кои навистина го збогатуваат нашиот систем на санкции. Дури и тогаш кога се применува паричната казна, таа, исто така, се изрекува околу долниот минимум од нејзината висина пропишана во КЗ. Така, 30% од вкупниот број на казни применети од страна на судиите во РМ.

Судијата кај секој кривичен предмет, за да може да го оформи сопствениот став кон сторителот на кривичното дело, за неговата одговорност и да добие одговор на прашањето: кој личен или заеднички проблем го решавал сторителот на делото, неопходно е за себе да формира одговори на овие прашања и да изврши избор на санкцијата, доколку одлучи осомниченото лице да го казни. Ваквиот пристап на судијата кон предметот што го решава, кон изборот на санкцијата или мерката е неопходен особено кога донел одлука да примени алтернативна санкција – мерка од научно утврдените факти дека не само кон изборот на санкцијата или мерката, туку судијата мора да води сметка и за извршувањето на таа санкција и ефектите што треба да се остварат со неа во насока на остварување на промени во општественото идно поведение на осуденото лице. Ова особено заради фактот што при извршувањето на казната затвор или институционалните мерки, казнените, психолошките, тераписките и другите методи што се применуваат во извршувањето на казните, во основа се разликуваат од методите и постапувањата со осуденото лице кога врз него е применета некоја од алтернативните мерки или казни што се извршуваат на слобода. Тогаш кога судијата врз проучувањето на предметот и формирање на мислење за осуденото лице (карактер, темперамент, систем на вредности, општествена култура и сл.) ќе се одлучи за примена на алтернативна мерка или санкција што се извршува на слобода, треба да размислува и за можностите за нејзиното извршување.⁷

Од судијата се бара посебен ангажман и посебен пристап. Нему му е потребно посебно правно образование и стручност, за да го примени законот, како и пошироко знаење од областа на криминалната психологија, социјална психологија и воопшто пошироки познавања од областа на културата на социјалното однесување и владеечките норми и вредности во која живее осуденото лице и средината која го створил криминалниот чин. Законот за одредување на видот и висината на казната, ова не му го овозможува на судијата. Вака поставените барања кон судијата од него бараат поголем стручен и професионален ангажман, но и човечки ангажман. Овие барања окупираат

---

⁷ Љ. Аранудовски, Судски менаџмент, Скопје, 2011.

поголем дел од работното време на судијата. И, повторно прашањето: дали овие барања за посебен ангажман на судијата, кај примената на алтернативните мерки, кој значи и нарушување на стереотипот во работата на судијата, кај него не предизвикува отпор спрема алтернативните мерки и нивната почеста примена? Нашите проучувања покажуваат дека на судиите не им недостасуваат знаења и познавања за суштината, природата и карактерот на алтернативните мерки и нивното место во системот на санкциите во нашето казнено законодавство и во основната ориентација на нашата држава кон казнената политика што ја остваруваат судовите (судскиот систем).⁸

Во комуникациите со судиите често пати може да се чуе нивното мислење дека во општеството не постои развиен систем на социјални и други институции организирани, надлежни и стручни за извршување на алтернативните мерки. Делумно се во право бидејќи во нашата држава со години се работи и се зборува за обликување на специјализирана служба за ПРОБАЦИЈА, но никако ова да се направи; законот е донесен но сè уште нема обучени кадри и соодветна организација.

На една расправа на нашето Здружение, за примената на алтернативните мерки, беше изнесено и мислењето дека поставените норми на судиите за бројот на предметите што треба да ги реши во текот на еден ден, еден месец, не им остава доволно време, бидејќи се борат за норма. Законот за одредување на видот и висината на казната веројатно придонесе кај нив да се зацврсти ова убедување. Изнесувајќи го своето мислење, преку овој труд, носиме уверување дека ќе придонесеме за менување на состојбите во нашата казнена политика и казнената политика на судовите прифаќајќи го новиот систем на санкции.

---

⁸ Љ. Аранудовски, Г. Бужаровска – Лажетиќ, Л. Нанев, Стратегија за имплементација на алтернативните мерки, Скопје, 2004.

Prof. Ljupco Arnaudovski PhD⁹

**ALTERNATIVE MEASURES AND SANCTIONS IN THE CRIMINAL POLICY OF
THE COURTS IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA**

**1.02 Review Article
UDK**

Summary

The Marxist criminology, explains the existence of a crime through the alienation of the man in the material and spiritual sphere of human existence and creation. From it derives that as long as the man exists as an alienated being, himself, society, nature, there also would be crime a crime. That is the true explanation in Criminology that the man acted criminally when their egstantial and social needs can not be met through normal mechanisms through which the functioning of the society or the problems that are encountered in life can be overcome, resolve through normal mechanisms society and state. Therefore, in society, in human life crime even today is repeated as insurmountable occurrence. The crime becomes an integral part of human life and creation - destruction of creation, living in constant conflict with others and with society - the state. This characteristic of the crime - the unlawful conduct its assessment and its evaluation as a negative consequence, harmful phenomenon, constantly concerned with the problem of its prevention, suppression, prevention as three levels - approaches to learning and its removal from human society.

Key words: criminal policy, alternative measures, courts, crime, criminology

---

⁹ Emeritus Professor at the University of “Ss. Cyril and Methodius”, Faculty of Law “Iustinianus Primus” – Skopje; Editor in Chief of the Macedonian Journal for Criminal Law and Criminology.